УДК 811.111’373.612.2:37.091
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2026-103-5

*Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0*

# МЕТАФОРИЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: КОГНІТИВНО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

**Душкевич А. Я.**
*аспірантка кафедри англійської мови*
*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*
*вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна*
*orcid.org/0000-0001-7838-9616*
*dushkevych.alina@chnu.edu.ua*

***Ключові слова:*** *когнітивне термінознавство, вторинна номінація, концептуальна метафора, термінотворення, англомовна термінологія, сфера-донор, когнітивне моделювання, інклюзивний дискурс, семантичне перенесення.*

У статті досліджено особливості метафоризації англомовної термінології інклюзивної освіти як одного з провідних механізмів вторинної номінації та концептуалізації спеціальних знань. Актуальність дослідження зумовлена активним розвитком інклюзивної освіти, що супроводжується формуванням нової термінологічної системи, значна частина якої виникає внаслідок когнітивного переосмислення загальновживаної лексики. Теоретичним підґрунтям роботи стали положення когнітивної лінгвістики та теорії концептуальної метафори, представлені у працях Дж. Лакоффа, М. Джонсона, Т. Петрової, Н. Овчаренко, С. Булик-Верхоли, Ю. Теглівець та інших дослідників.

Метою статті є виявлення специфіки функціонування метафоричних термінів у сучасній англомовній терміносистемі інклюзивної освіти, визначення основних концептуальних сфер-джерел їх походження та класифікація за типами подібності, що лежать в основі метафоричного перенесення. Для досягнення поставленої мети використано описовий, структурно-семантичний, когнітивний, компонентний і класифікаційний методи дослідження.

У результаті аналізу встановлено, що 58 термінологічних одиниць, або 8% досліджуваного матеріалу, утворені шляхом метафоричної номінації. Визначено вісім основних концептуальних сфер-донорів, серед яких найбільш продуктивними є «Будівництво та архітектура» і «Просторова орієнтація та подорож». З’ясовано, що найпоширенішим механізмом концептуального перенесення є функціональна подібність, яка охоплює 17 термінів. Проаналізовано особливості функціонування термінів barriers, building та stepping stones, що репрезентують складні соціально-освітні явища через образи фізичного простору, будівництва та руху.

Отримані результати підтверджують, що метафоризація є одним із ключових когнітивних механізмів формування англомовної термінології інклюзивної освіти, забезпечуючи концептуалізацію абстрактних понять через зрозумілі образні моделі та сприяючи ефективній професійній комунікації.

# METAPHORIZATION OF ENGLISH TERMINOLOGY OF INCLUSIVE EDUCATION: COGNITIVE-LINGUISTIC ASPECT

**Dushkevych A. Ya.**
*Postgraduate Student at the Department of English*
*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*
*Kotsiubynskoho str., 2, Chernivtsi, Ukraine*
*orcid.org/0000-0001-7838-9616*
*dushkevych.alina@chnu.edu.ua*

***Key words:*** *cognitive terminology studies, secondary nomination, conceptual metaphor, term formation, English terminology, source domain, cognitive modelling, inclusive discourse, semantic transfer.*

The article examines the peculiarities of metaphorization in the English terminology of inclusive education as one of the leading mechanisms of secondary nomination and conceptualization of specialized knowledge. The relevance of the study is determined by the rapid development of inclusive education, which is accompanied by the formation of a new terminological system, a considerable part of which emerges through the cognitive reinterpretation of common vocabulary. The theoretical framework of the research is based on the principles of cognitive linguistics and conceptual metaphor theory developed in the works of G. Lakoff, M. Johnson, T. Petrova, N. Ovcharenko, S. Bulyk-Verkhola, Yu. Tehlivets, and other scholars.

The aim of the article is to identify the specific features of metaphorical terms functioning in the modern English terminology of inclusive education, to determine the principal conceptual source domains of their origin, and to classify them according to the types of similarity underlying metaphorical transfer. The research employs descriptive, structural-semantic, cognitive, component, and classification methods.

The analysis revealed that 58 terminological units, representing 8% of the investigated corpus, were formed through metaphorical nomination. Eight major conceptual source domains were identified, with Construction and Architecture and Spatial Orientation and Travel proving to be the most productive. Functional similarity was established as the dominant mechanism of conceptual transfer, encompassing 17 metaphorical terms. Particular attention is paid to the functioning of the terms barriers, building, and stepping stones, which conceptualize complex social and educational phenomena through the images of physical space, construction, and movement.

The findings confirm that metaphorization constitutes one of the key cognitive mechanisms in the development of the English terminology of inclusive education. It facilitates the conceptualization of abstract notions through familiar figurative models and contributes to more effective professional communication within the field of inclusive education.

---

**Постановка проблеми.** Сучасна англомовна термінологія інклюзивної освіти формується в умовах активного розвитку нових освітніх практик, концепцій доступності та підходів до забезпечення рівної участі здобувачів освіти. Одночасно з появою нових спеціальних понять відбувається переосмислення вже наявних мовних одиниць, які набувають спеціалізованого значення в інклюзивному дискурсі. Одним із механізмів такого переосмислення є метафорична номінація, що забезпечує концептуалізацію складних і абстрактних понять через більш конкретні та досвідно освоєні сфери знань [Клочко, Ісаєва, 2020, с. 84; Петрова, 2021, с. 177].

Когнітивний підхід до термінологічної метафоризації дає змогу розглядати термін не лише як номінативну одиницю спеціальної мови, а і як результат певного способу структурування знань. У цьому аспекті метафоричне перенесення пов'язане з установленням подібності між об'єктами, процесами або явищами різних понятєвих сфер [Гуменюк, 2016, с. 263]. Для термінології інклюзивної освіти такий механізм є особливо показовим, оскільки значна частина її понять стосується соціальних, психологічних, педагогічних та правових явищ, які складно безпосередньо репрезентувати через конкретні предметні образи.

Проблема метафоризації термінології вже розглядалася в межах когнітивного термінознавства та досліджень фахових мов [Селіванова, 2008; Кочан, 2014; Овчаренко, 2021; Петрова, 2021]. Водночас специфіка метафоричної номінації в англомовній термінології інклюзивної освіти потребує окремого системного аналізу, зокрема щодо джерел концептуального перенесення, характеру подібності між вихідним і спеціальним значеннями та способів концептуалізації інклюзивних освітніх явищ.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження когнітивної метафоризації закладено в фундаментальних працях Дж. Лакоффа та М. Джонсона, які довели, що метафоричні моделі є не просто стилістичним прийомом мовлення, а базовим когнітивним механізмом людського мислення [Lakoff, Johnson, 1980]. Вивчення метафоризації як когнітивного феномену та шляху збагачення словесного фонду значно поглиблено у працях сучасних вітчизняних науковців: О. Селіванова досліджує напрями когнітивного моделювання [Селіванова, 2008], І. Кочан аналізує загальні тенденції розвитку українського термінознавства [Кочан, 2014], В. Гладка розмежовує метафоричні та метонімічні перенесення [Гладка, 2018], а Н. Лутай і Т. Бесараб розкривають специфіку аналізу концептуальних метафор у когнітології [Лутай, Бесараб, 2020].

У контексті галузевого термінотворення Н. Овчаренко зазначає, що у когнітивному дискурсі метафора слугує засобом осмислення абстрактних понять через категорії конкретно-почуттєвого досвіду, констатуючи переважання метафоричних утворень серед термінів вторинної номінації [Овчаренко, 2021, с. 111]. Т. Петрова акцентує на тому, що когнітивне метафоричне терміностворення є свідомим і керованим пізнавальним процесом, у якому термінологічна метафора постає інструментом репрезентації нових спеціальних понять через відомі об'єкти й реалії інших сфер [Петрова, 2021, с. 177]. Т. Гуменюк наголошує на тому, що механізми утворення фахової метафори завжди спираються на встановлення подібності між об'єктами за формою, функцією, розташуванням чи іншими ознаками [Гуменюк, 2016, с. 263]. Дослідники С. Булик-Верхола, Г. Наконечна та Ю. Теглівець підкреслюють здатність метафори будувати асоціативні зв'язки, що полегшують інтерпретацію складних наукових явищ [Булик-Верхола, Наконечна, Теглівець, 2016, с. 99]. Напрями метафоричного термінотворення у суміжних галузях вивчали Т. Клочко та В. Ісаєва [Клочко, Ісаєва, 2020], О. Тіщенко та І. Гаврилюк [Тіщенко, Гаврилюк, 2022], В. Борисов [Борисов, 2024], К. Молчанова та С. Лупаренко [Молчанова, Лупаренко, 2024], а також А. Білоус і С. Стройкова [Білоус, Стройкова, 2024]. Зокрема, питання використання метафоричних конструкцій безпосередньо у сфері інклюзії порушувала С. Нейсі [Nacey, 2025].

Попри наявність численних розробок, присвячених когнітивному термінознавству та метафоризації фахових лексиконів, англомовна терміносистема інклюзивної освіти досі не ставала об'єктом цілісного структурно-семантичного та когнітивного аналізу. Зокрема, залишаються неналежним чином з'ясованими специфіка розподілу метафоричних термінів за концептуальними сферами-донорами, співвідношення типів подібності між первинним та спеціальним значеннями, а також особливості функціонально-семантичного переосмислення ключових понять інклюзивного дискурсу. Окреслена проблематика зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу англомовних терміноодиниць інклюзії з метою виявлення їхньої когнітивно-понятєвої природи, чому й присвячена ця стаття.

**Мета і завдання статті.** Мета статті полягає у виявленні та когнітивно-лінгвістичному аналізі особливостей метафоризації англомовної термінології інклюзивної освіти, а також у визначенні основних сфер-джерел метафоричного перенесення й типів подібності, на основі яких формуються відповідні термінологічні значення.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: 1) визначити критерії відбору метафоричних терміноодиниць та виявити їх у досліджуваному англомовному корпусі; 2) зіставити прямі та спеціалізовані значення відібраних одиниць і встановити характер семантичного перенесення; 3) класифікувати метафоричні терміни за концептуальними сферами-донорами; 4) типологізувати їх за основними ознаками подібності між вихідним і термінологічним значеннями; 5) визначити найбільш продуктивні моделі метафоризації та з'ясувати їхню роль у концептуалізації понять інклюзивної освіти.

Дослідження базується на фундаментальних працях Дж. Лакоффа та М. Джонсона про концептуальну метафору [Lakoff, Johnson, 1980], а також на наукових здобутках вітчизняних фахівців із когнітивного термінознавства та метафоризації [Селіванова, 2008; Кочан, 2014; Гладка, 2018; Лутай, Бесараб, 2020]. Теоретичні положення спираються на тези Т. Петрової про свідомий та керований характер термінологічної метафоризації [Петрова, 2021, с. 177], міркування Н. Овчаренко щодо переважання метафоричних утворень у вторинній номінації [Овчаренко, 2021, с. 111], дослідження Т. Гуменюк стосовно механізмів встановлення подібності між об'єктами [Гуменюк, 2016, с. 263], праці С. Булик-Верхоли, Г. Наконечної та Ю. Теглівець щодо здатності мета-

фори будувати асоціативні зв'язки [Булик-Верхола, Наконечна, Теглівець, 2016, с. 99], розвідки Т. Клочко та В. Ісаєвої [Клочко, Ісаєва, 2020, с. 84], О. Тіщенко та І. Гаврилюк [Тіщенко, Гаврилюк, 2022, с. 63], В. Борисова [Борисов, 2024], К. Молчанової та С. Лупаренко [Молчанова, Лупаренко, 2024], А. Білоус та С. Стройкової [Білоус, Стройкова, 2024], а також праці С. Нейсі з питань метафоризації інклюзивного дискурсу [Nacey, 2025].

**Предмет та об'єкт дослідження.** Об'єктом дослідження є англомовна термінологія інклюзивної освіти.

Предмет становлять метафорично мотивовані термінологічні одиниці та когнітивні механізми їх формування, зокрема особливості перенесення ознак, властивостей і відношень із різних сфер людського досвіду на поняття інклюзивної освіти.

**Матеріали та методика дослідження.** Фактичний матеріал дослідження становить корпус англомовних термінологічних одиниць, дотичних до інклюзивної освіти, сформований на основі нормативно-правових документів, матеріалів міжнародних організацій та фахових науково-педагогічних видань. Аналіз здійснювався поетапно.

На першому етапі було здійснено відбір термінологічних одиниць, потенційно пов'язаних із метафоричною номінацією. Основним критерієм відбору була наявність семантичного зв'язку між первинним значенням мовної одиниці та її спеціалізованим значенням в інклюзивному дискурсі, за якого ознака або структура вихідного поняття проектується на інше поняття. Такий підхід відповідає когнітивному розумінню метафори як способу осмислення однієї понятєвої сфери через іншу [Lakoff, Johnson, 1980; Гуменюк, 2016, с. 263].

На другому етапі застосовано дефініційний та компонентний аналіз. Пряме значення відібраних одиниць зіставлялося з їхнім спеціалізованим значенням у сфері інклюзивної освіти. При цьому враховувалися спільні семантичні компоненти, на основі яких встановлювався характер перенесення. Така процедура дала змогу відмежувати метафоричну номінацію від випадків звичайної полісемії, прямого термінологічного вживання або лексичних одиниць, семантичний зв'язок яких не передбачає актуалізації образної основи.

На третьому етапі за допомогою концептуально-метафоричного аналізу було встановлено співвідношення між сферою-джерелом та сферою-мішенню. Вихідною вважалася конкретніша або краще освоєна в досвіді людини сфера, ознаки якої проектуються на абстрактні соціальні, педагогічні, психологічні чи правові поняття інклюзивної освіти [Овчаренко, 2021, с. 111; Петрова, 2021, с. 177].

На четвертому етапі відібрані терміноодиниці було систематизовано за концептуальними сферами-донорами та за характером подібності між вихідним і спеціальним значеннями. Ураховувалися подібність форми або структури, просторової організації, масштабу чи інтенсивності, фізичних властивостей, соціальної цінності або функції. Завершальний етап передбачав кількісну обробку результатів: визначення кількості одиниць у кожній групі, їхньої питомої ваги та співвідношення між виділеними моделями метафоризації.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У межах когнітивного термінознавства метафора вивчається як універсальний інструмент, за допомогою якого абстрактні, складні чи новаторські поняття осмислюються через терміни більш конкретних, емпірично освоєних категорій [Селіванова, 2008; Молчанова, Лупаренко, 2024, с. 88]. Н. Овчаренко зазначає, що таке перенесення є фундаментальним прийомом пізнання та категоріальної концептуалізації дійсності, адже вивчення розмаїтих галузевих терміносистем засвідчує, що переважна більшість термінів, котрі постали внаслідок вторинної номінації, утворилися саме завдяки метафоричному переосмисленню [Овчаренко, 2021, с. 111]. Своєю чергою, Т. Петрова звертає увагу на те, що когнітивне метафоричне термінотворення – це не стихійне мовленнєве явище, а свідомий, керований пізнавальний процесс продукування нових фахових понять [Петрова, 2021, с. 177]. При цьому когнітивна термінологічна метафора постає ефективним інструментом, що дає змогу репрезентувати нове спеціальне поняття через відомі об'єкти й реалії іншої сфери знань.

У результаті опрацювання корпусу з 725 англомовних термінологічних одиниць, сформованого на матеріалі освітнього, нормативно-правового та фахового дискурсу інклюзивної освіти, було відібрано терміни, семантична структура яких засвідчує метафоричне переосмислення загальновживаних або термінологічних одиниць інших предметних сфер. За результатами відбору сформовано масив із 58 метафоричних терміноодиниць, що становить 8% від загального обсягу досліджуваного корпусу.

Так, у результаті метафоричного переосмислення значення в термінології інклюзивної освіти сформувалася потужна група термінів із ключовим компонентом *barriers* (*Barriers (to learning / in education)*, *Removal of barriers*), покликана позначати будь-які чинники (від негнучких програм та відсутності адаптивних технологій до соціальних упереджень і бідності), які обмежують доступ людини до розвитку, знань та повноцінної участі в суспільному житті [Nacey, 2025]. У первинному (прямому) значенні лексема *barrier* номінує конкретний матеріальний, фізичний об'єкт, як-от паркан, загородження, стіна, шлагбаум чи завал,

що блокують прохід чи проїзд на дорозі. Проте в інклюзивному дискурсі бар'єри концептуалізуються не лише як дефекти архітектури (як-от сходи без пандуса для людини, яка пересувається на кріслі колісному). Набагато складнішими постають невидимі, ментальні, інституційні та інформаційні бар'єри: стереотипи у свідомості соціуму, дискримінаційне законодавство, відсутність доступу до адаптованих форматів даних, маргіналізація. Якщо традиційна «медична модель» сприймала неуспішність чи обмеження життєдіяльності індивіда як його особистий дефект, то сучасна інклюзивна концепція *barriers* докорінно змінює цей вектор: деструктивний чинник криється не в людині, а в зовнішніх штучних перешкодах, створених суспільством. Відтак, інклюзія спрямована на виявлення та ліквідацію цих абстрактних «невидимих парканів», а процес усунення перешкод (*removal*) кодує демонтаж та комплексне знесення архітектурних, правових і психологічних бар'єрів для створення повністю безбар'єрного середовища [Nacey, 2025].

Виокремлення метафоричних терміноодиниць здійснювалося з урахуванням трьох взаємопов'язаних критеріїв. Першим був критерій семантичної невідповідності між первинною предметною сферою та сферою інклюзивної освіти: одиниця мала функціонувати в новому контексті не у своєму буквальному значенні. Другим критерієм була наявність спільної ознаки, яка забезпечує можливість перенесення значення між двома поняттєвими сферами. Третім – можливість реконструювати концептуальну проекцію від конкретнішої сфери-джерела до абстрактнішої сфери-мішені. Отже, метафоричним вважався такий термін, у якому спеціальне значення мотивується певною ознакою первинного значення та зберігає з ним концептуальний зв'язок.

Застосування цих критеріїв до досліджуваного матеріалу дало змогу сформувати вибірку метафоричних терміноодиниць, подальший аналіз яких здійснювався за характером концептуального перенесення. Показовими прикладами є *Barriers (to learning / in education)*, *Building inclusion and equity* та *Stepping stones*.

Не менш продуктивними у досліджуваній терміносистемі є номінативні одиниці з процесуальним компонентом *building* (*Capacity building*, *Community building*, *Building inclusion and equity*, *Building an inclusive society*). У загальновживаній мові лексема *building* позначає спорудження комплексу будинків, процес будівництва споруди з використанням матеріальних конструкцій. Термінологічна метафоризація у цьому випадку ґрунтується на уподібненні соціально-освітнього процесу до тривалої, покрокової та архітектурно вивіреної праці. Когнітивний ланцюжок передбачає першочергове закладання правового та ціннісного «фундаменту», на якому згодом крок за кроком, послідовно формуються, вибудовуються «стіни» – державні програми підтримки, підвищення кваліфікації педагогів, забезпечення доступності інфраструктури. Це вимагає постійного системного зміцнення конструкції та підготовки людей і громад (*capacity building*), а також створення такої соціальної атмосфери солідарності (*community building*), де різноманітність є цінністю, а не причиною ізоляції.

Також у досліджуваній терміносистемі заслуговує на увагу термін *Stepping stones*, який у первинному значенні позначає окремі пласкі камені, навмисно викладені в ряд у річці або на болоті, щоб по них можна було сухо та безпечно перейти на інший берег. Метафоричне переосмислення цієї лексеми призвело до того, що в терміносистемі інклюзії цей термін почав означати покрокові етапи, адаптаційні заходи та проміжні реформи, які допомагають людині чи дискримінованій групі досягти повної рівноправності. Замість того, щоб змушувати дитину з особливими освітніми потребами робити один величезний і неможливий для неї стрибок через «глибоку воду» абстрактної програми, педагоги викладають перед нею умовні «камінці для переходу». У такому контексті кожне маленьке, спрощене та досяжне завдання виступає надійною опорою під ногами учня, яка веде його до загальної освітньої мети без стресу та страху «потонути» в навчальному матеріалі.

Аналогічний виразний метафоризм демонструє термін *Access intimacy*, де лексема *intimacy*, що традиційно позначає глибоку, особисту емоційну чи фізичну близькість між партнерами, переноситься на сферу інклюзивного простору та технічних чи фізичних потреб людини з інвалідністю. Термін описує рідкісне, глибоке відчуття взаєморозуміння, коли інша людина або інституція без зайвих слів, нагадувань чи виправдань розуміє і повністю забезпечує твої потреби в доступності. Також показовим є термін *Meltdown*, вилучений із галузі ядерної фізики та термодинаміки (де він позначає розплавлення активної зони ядерного реактора через перегрів); у контексті інклюзії (зокрема при роботі з людьми з розладами аутистичного спектра) він метафорично кодує неконтрольовану нервову реакцію особи на сенсорне чи емоційне перевантаження, коли людська психіка «перегрівається» і «вибухає», подібно до реактора [Тіщенко, Гаврилюк, 2022, с. 63].

Відповідно до теорії концептуальної метафоризації Дж. Лакоффа та М. Джонсона, у межах когнітивної лінгвістики процес метафоротворення завжди ґрунтується на взаємодії двох структур знання – когнітивній структурі «джерела» (сфера-донор) і когнітивній структурі «мети»

(сфера-мішень) [Lakoff, Johnson, 1980; Гуменюк, 2016, с. 263]. Проєктування концептуальних ознак із добре відомої та емпірично освоєної людиною вихідної сфери дозволяє структурувати, категоризувати та термінологічно закріпити нові, складні й абстрактні поняття [Кочан, 2014, с. 25; Гладка, 2018, с. 72].

На основі аналізу зібраного фактичного матеріалу здійснено систематизацію виявлених 58 термінологічних одиниць за 8 ключовими концептуальними сферами-донорами:

Будівництво та архітектура (11 термінів): *Barriers (to learning / in education)*, *Removal of barriers*, *Capacity building*, *Community building*, *Building inclusion and equity*, *Building an inclusive society*, *Assessment framework / Conceptual framework*, *Digital divide*, *To bridge gaps / divides*, *Learning platform*, *Stepping stones*.

Просторова орієнтація та подорож (11 термінів): *Inclusion*, *Exclusion*, *Disability drift*, *Continuum of support*, *Achievement Gap*, *Marginalization / marginalized*, *Inclusive orientation*, *Out-of-school learners*, *School cluster*, *Learning pathways*, *Educational journey*.

Економіка, виробництво та ринок (7 термінів): *Educational inputs*, *Educational outputs*, *Educational outcomes / Learning outcomes*, *Educational wastage*, *Stakeholder*, *Benchmark*, *Labor market*.

Фізика, техніка та термодинаміка (5 термінів): *Meltdown*, *Burnout*, *Key driver*, *Transparency*, *Resilience*.

Природа, біологія та екологія (7 термінів): *Climate of trust*, *Intersectionality*, *Inclusive environment / Inclusive learning environment*, *Learning environment*, *Least Restrictive Environment*, *Virtual learning environment*, *Thrive*.

Соціополітичні відносини та право (8 термінів): *Global citizenship*, *Ally*, *Community of Practice*, *Social cohesion*, *Functional / Medical / Social Model of Disability*, *Inclusive model for inclusive teaching*, *P-I-C model*, *Knowledge society*.

Культура, релігія та сакральний простір (2 терміни): *Enshrine*, *Stigma*.

Антропоморфні та ментальні властивості (7 термінів): *Open educational resource*, *Open-mindedness*, *Hidden curriculum*, *Non-judgmental stance*, *Tokenism*, *Access intimacy*, *Lifelong learning*.

С. Булик-Верхола, Г. Наконечна та Ю. Теглівець, досліджуючи процеси термінологічної метафоризації, стверджують, що важливою властивістю метафори є її здатність створювати гнучкі асоціативні зв'язки: складні наукові поняття чи соціальні явища, що безпосередньо не виявляються, через метафору зіставляються із простішими, наочними та добре знайомими явищами [Булик-Верхола, Наконечна, Теглівець, 2016, с. 99]. Механізм утворення термінологічної метафори завжди ґрунтується на виявленні інтелектуально-концептуальної подібності між об'єктами [Гуменюк, 2016, с. 263]. Цей процес передбачає зіставлення та подальше переосмислення спеціального наукового значення на основі внутрішньої форми первинного номінативного знака. Порівнювані предмети, процеси та явища можуть виявляти схожість за формою, зовнішньою структурою, просторовим розташуванням, ступенем щільності чи стійкості, рівнем інтенсивності, функцією або характером суспільної цінності.

На основі зазначеного критерію було здійснено типологізацію досліджуваного лексичного матеріалу (58 термінів) за 6 основними ознаками подібності між поняттями. За формою, структурою або каркасом (9 термінів): *Assessment framework / Conceptual framework*, *Inclusive model for inclusive teaching*, *P-I-C (Prevention-Intervention-Compensation) model*, *Benchmark*, *Intersectionality*, *School cluster*, *Stepping stones*, *Learning pathways*, *Functional / Medical / Social Model of Disability*. За розміщенням у просторі (орієнтацією, векторністю та межами) (9 термінів): *Inclusion*, *Exclusion*, *Disability drift*, *Continuum of support*, *Achievement Gap*, *Marginalization / marginalized*, *Inclusive orientation*, *Out-of-school learners*, *Educational journey*.

За розміром, кількістю, масштабом або інтенсивністю (8 термінів): *Digital divide*, *To bridge gaps / divides*, *Educational inputs*, *Educational outputs*, *Educational outcomes / Learning outcomes*, *Educational wastage*, *Meltdown*, *Burnout*. За міцністю, стійкістю або фізичними властивостями (6 термінів): *Resilience*, *Transparency*, *Key driver*, *Learning platform*, *Climate of trust*, *Thrive*. За ступенем соціальної цінності або статусом (9 термінів): *Global citizenship*, *Ally*, *Community of Practice*, *Social cohesion*, *Tokenism*, *Enshrine*, *Stigma*, *Knowledge society*, *Labor market*. За виконуваною функцією, роллю або призначенням (17 термінів): *Barriers (to learning / in education)*, *Removal of barriers*, *Capacity building*, *Community building*, *Building inclusion and equity*, *Building an inclusive society*, *Open educational resource*, *Hidden curriculum*, *Learning environment*, *Inclusive environment / Inclusive learning environment*, *Virtual learning environment*, *Least Restrictive Environment*, *Open-mindedness*, *Stakeholder*, *Non-judgmental stance*, *Access intimacy*, *Lifelong learning*.

Загальний кількісно-категоріальний розподіл за ознаками поняттєвої подібності засвідчує, що найбільшу номінативну продуктивність має функціональна ознака – 17 термінів (29,31%). Рівномірну й високу представленість виявляють ознака розміщення у просторі (9 термінів; 15,52%), ознака за формою та структурою (9 термінів; 15,52%), а також ознака за ступенем соціальної цінності

(9 термінів; 15,52%). Меншу частку становлять терміноодиниці, сформовані за ознакою розміру, масштабу та інтенсивності (8 термінів; 13,79%) та за ознакою міцності й фізичних властивостей (6 термінів; 10,34%). З метою забезпечення наукової строгості та унаочнення отриманих результатів узагальнимо кількісно-пропорційний розподіл 58 метафоричних терміноодиниць за концептуальними сферами-донорами у таблиці 1.

Когнітивна інтерпретація зафіксованих диспропорцій дає змогу розкрити глибоку понятєву специфіку формувальної терміносистеми. Аналіз свідчить про абсолютне домінування сфер-джерел «Будівництво та архітектура» та «Просторова орієнтація та подорож», які сукупно покривають 37,94% усієї вибірки. Така тенденція має фундаментальне наукове пояснення: інклюзивна освітня парадигма у своїй основі вирішує завдання деконструювання межевих ліній, розмежування внутрішнього і зовнішнього простору («включення / виключення»), демонтажу інституційних й інформаційних перешкод, а також покрокового зведення нової соціально-освітньої інфраструктури.

Натомість найменшу частку виявлено у сфері «Культура, релігія та сакральний простір» (3,45%). Це виступає свідченням того, що сучасний англомовний інклюзивний дискурс свідомо дистанціюється від сакралізації, милосердно-патерналістських чи архаїчних метафор, надаючи виразну перевагу прагматичним, раціональним, правовим та конструктивно-технологічним когнітивним моделям сприйняття людської різноманітності.

Як свідчить проведений аналіз, сучасна англомовна терміносистема інклюзивної освіти значною мірою побудована на концептуальних метафорах, оскільки саме вони дозволяють доступно, переконливо та системно пояснити складні соціально-гуманітарні, психологічні та правові явища. Здійснений розподіл 58 термінологічних одиниць за концептуальними сферами-донорами та типами подібності унаочнює глибокий когнітивний потенціал вторинної номінації у формуванні гуманістичного парадигмального простору сучасної науки про освіту.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Проведений аналіз засвідчив, що метафоризація є продуктивним механізмом формування англомовної термінології інклюзивної освіти. Метафоричні терміноодиниці виникають унаслідок перенесення концептуальних ознак із конкретніших і досвідно освоєних сфер на поняття соціального, педагогічного, психологічного та правового характеру. У результаті абстрактні явища інклюзивної освіти отримують структуровану мовну репрезентацію, пов'язану з просторовими, предметними, процесуальними та соціальними моделями.

У досліджуваному корпусі виокремлено 58 метафоричних терміноодиниць, що становлять 8% його загального обсягу. Їх систематизація засвідчила наявність восьми основних сфер-донорів. Найбільш продуктивними виявилися сфери «Будівництво та архітектура» і «Просторова орієнтація та подорож» – по 11 термінів, або 18,97% кожна. Сукупно вони охоплюють 37,94% метафоричного корпусу, що вказує на особливу роль концептів простору, меж, руху, побудови та поетапного формування у мовній концептуалізації інклюзивної освіти.

Типологізація за ознаками подібності показала переважання функціонального принципу: за функцією, роллю або призначенням утворено 17 терміноодиниць, що становить 29,31% вибірки. По 9 одиниць (15,52%) припадає на моделі, засновані на подібності форми та структури, просторового розміщення, а також соціальної цінності або статусу. За розміром, масштабом та інтенсивністю виокремлено 8 термінів (13,79%), за міцністю, стійкістю та фізичними властивостями – 6 термінів (10,34%).

Таблиця 1

**Розподіл метафоричної термінолексики інклюзивної освіти за сферами-донорами**

| Концептуальна сфера-донор | Кількість термінів | Частка від метафоричного корпусу (%) |
|---|---|---|
| Будівництво та архітектура | 11 | 18,97% |
| Просторова орієнтація та подорож | 11 | 18,97% |
| Соціополітичні відносини та право | 8 | 13,79% |
| Економіка, виробництво та ринок | 7 | 12,07% |
| Природа, біологія та екологія | 7 | 12,07% |
| Антропоморфні та ментальні властивості | 7 | 12,07% |
| Фізика, техніка та термодинаміка | 5 | 8,62% |
| Культура, релігія та сакральний простір | 2 | 3,45% |
| Усього | 58 | 100% |

Аналіз окремих одиниць *Barriers*, *Building inclusion and equity*, *Stepping stones*, *Access intimacy* та *Meltdown* показав, що метафоричне перенесення не обмежується формальним використанням образної лексики. Воно бере участь у структуруванні спеціального знання: соціальні перешкоди концептуалізуються через фізичні бар'єри, процеси суспільних змін – через будівництво, поступовий розвиток – через переміщення між опорними точками, а складні психологічні або соціальні явища – через знайомі фізичні та міжособистісні моделі.

Отже, метафоричні терміноодиниці в англомовній інклюзивній термінології формують системний пласт, у якому простежується взаємодія конкретного досвіду та абстрактного спеціального знання. Виявлені моделі засвідчують, що метафоризація виконує не лише номінативну, а й концептуалізувальну функцію, сприяючи структуруванню понять інклюзивної освіти та їхньому закріпленню у фаховому дискурсі.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у зіставленні метафоричних моделей англомовної та українськомовної термінології інклюзивної освіти, а також у вивченні особливостей їх перекладу та функціонування в різних типах фахового дискурсу.

## ЛІТЕРАТУРА


1. Борисов В. Метафора в процесах термінотворення. *Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 квітня 2024 р.). Харків, 2024. С. 29–30. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15459 (дата звернення: 21.07.2026).
2. Булик-Верхола С. З., Наконечна Г. В., Теглівець Ю. В. *Основи термінознавства* : навч. посіб. 3-тє вид., допов. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 192 с.
3. Білоус А. В., Стройкова С. В. Вивчення метафори у когнітивній лінгвістиці. *Міжособистісна комунікація та перекладознавство: сучасні перспективи розвитку* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2024. С. 15–16.
4. Гладка В. А. Метонімія і метафора: питання диференціації понять. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 1. С. 71–75. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25107 (дата звернення: 21.07.2026).
5. Гуменюк Т. І. Лексико-семантичні процеси в сучасній телевізійній фаховій мові. *Мова: класичне – модерне – постмодерне* : збірник наукових праць. 2016. Вип. 2. С. 262–269.
6. Клочко Т. В., Ісаєва В. І. Метафоризація в медичній термінології. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 1, ч. 2. С. 84–88. DOI: https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/17.
7. Кочан І. М. Українське термінознавство сьогодні. *Studia Philologica*. 2014. Вип. 3. С. 24–31. URL: https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/235/219 (дата звернення: 21.07.2026).
8. Лутай Н. В., Бесараб Т. П. Дослідження метафори в когнітивній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*. 2020. № 10 (78). С. 21–25. DOI: https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-10(78)-21-25. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/2898 (дата звернення: 21.07.2026).
9. Молчанова К. К., Лупаренко С. Є. Когнітивна лінгвістика та концептуальні метафори. *Мислення – мова – мовлення. Від Ґ. Ґійома до Л. М. Мінкіна: століття авангардистських ідей* : матеріали Міжнародної конференції з актуальних проблем лінгвістики та дидактики (м. Харків, 11–12 жовтня 2024 р.). Харків, 2024. С. 87–91. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/16968 (дата звернення: 21.07.2026).
10. Овчаренко Н. М. *Метафора і метафоризація: філософсько-антропологічний вимір* : дис. … д-ра філос. за спец. 033 «Філософія». Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2021. 228 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0822U100316 (дата звернення: 21.07.2026).
11. Петрова Т. О. Сучасні аспекти вивчення метафоризації термінів в українському термінознавстві (актуалізація когнітивного підходу). *Мова*. 2021. № 35. С. 174–181. DOI: https://doi.org/10.18524/2307-4558.2021.35.237852. URL: https://mova.onu.edu.ua/article/view/237852 (дата звернення: 21.07.2026).
12. Селіванова О. О. *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми* : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
13. Тіщенко О. В., Гаврилюк І. В. Метафоризація загальновживаної лексики в англійській фаховій мові медицини. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*. 2022. Вип. 835–836. С. 62–69. DOI: https://doi.org/10.31861/gph2022.835-836.62-69.
14. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press,

1980. 256 p. DOI: https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001.
15. Nacey S. Metaphors of Inclusive Education: Reflections from a Global South Conference. *European Journal of Inclusive Education*. 2025. Vol. 4, № 1. P. 31–35. DOI: https://doi.org/10.7146/ejie.v4i1.152381. URL: https://tidsskrift.dk/ejie/article/view/152381 (дата звернення: 21.07.2026).

## REFERENCES

1. Borysov, V. (2024). Metafora v protsesakh terminotvorennia [Metaphor in the processes of term formation]. In *Suchasni filolohichni i metodychni studii: problematyka i perspektyvy: Materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Modern Philological and Methodological Studies: Problems and Prospects: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference] (pp. 29–30). Kharkiv. https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15459
2. Bulyk-Verkhola, S. Z., Nakonechna, H. V., & Tehlivets, Yu. V. (2016). *Osnovy terminoznavstva* [Fundamentals of Terminology Studies] (3rd ed.). Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky.
3. Bilous, A. V., & Stroikova, S. V. (2024). Vyvchennia metafory u kohnityvnii linhvistytsi [The study of metaphor in cognitive linguistics]. In *Mizhosobystisna komunikatsiia ta perekladoznavstvo: suchasni perspektyvy rozvytku: Materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Interpersonal Communication and Translation Studies: Current Development Prospects: Proceedings of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference] (pp. 15–16).
4. Hladka, V. A. (2018). Metonimiia i metafora: pytannia dyferentsiatsii poniat [Metonymy and metaphor: The question of differentiation of concepts]. *Zakarpatski filolohichni studii* [Transcarpathian Philological Studies], (1), 71–75. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25107
5. Humeniuk, T. I. (2016). Leksyko-semantychni protsesy v suchasnii televiziinii fakhovii movi [Lexical-semantic processes in contemporary television professional language]. *Mova: klasychne – moderne – postmoderne* [Language: Classical – Modern – Postmodern], (2), 262–269.
6. Klochko, T. V., & Isaieva, V. I. (2020). Metaforyzatsiia v medychnii terminolohii [Metaphorization in medical terminology]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii* [Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Philology. Social Communications], 31(70), Pt. 2, 84–88. https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/17
7. Kochan, I. M. (2014). Ukrainske terminoznavstvo sohodni [Ukrainian terminology studies today]. *Studia Philologica*, (3), 24–31. https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/235/219
8. Lutai, N. V., & Besarab, T. P. (2020). Doslidzhennia metafory v kohnityvnii linhvistytsi [The study of metaphor in cognitive linguistics]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia: Filolohiia* [Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Philology], 10(78), 21–25. https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-10(78)-21-25
9. Molchanova, K. K., & Luparenko, S. Ye. (2024). Kohnityvna linhvistyka ta kontseptualni metafory [Cognitive linguistics and conceptual metaphors]. In *Myslennia – mova – movlennia. Vid G. Guioma do L. M. Minkina: stolittia avanhardystskykh idei: Materialy Mizhnarodnoi konferentsii z aktualnykh problem linhvistyky ta dydaktyky* [Thinking – Language – Speech. From G. Guillaume to L. M. Minkin: A Century of Avant-Garde Ideas: Proceedings of the International Conference on Current Issues in Linguistics and Didactics] (pp. 87–91). Kharkiv. https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/16968
10. Ovcharenko, N. M. (2021). *Metafora i metaforyzatsiia: filosofsko-antropolohichnyi vymir* [Metaphor and metaphorization: Philosophical and anthropological dimension] (Doctoral dissertation). V. N. Karazin Kharkiv National University. https://uacademic.info/ua/document/0822U100316
11. Petrova, T. O. (2021). Suchasni aspekty vyvchennia metaforyzatsii terminiv v ukrainskomu terminoznavstvi (aktualizatsiia kohnityvnoho pidkhodu) [Contemporary aspects of studying metaphorization of terms in Ukrainian terminology studies: Updating the cognitive approach]. *Mova* [Language], (35), 174–181. https://doi.org/10.18524/2307-4558.2021.35.237852
12. Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy* [Modern linguistics: Directions and problems]. Dovkillia-K.
13. Tishchenko, O. V., & Havryliuk, I. V. (2022). Metaforyzatsiia zahalnovzhyvanoi leksyky v anhliiskii fakhovii movi medytsyny [Metaphorization of common vocabulary in the English professional language of medicine]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha. Seriia:*

*Hermanska filolohiia* [Scientific Bulletin of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Series: Germanic Philology], (835–836), 62–69. https://doi.org/10.31861/gph2022.835-836.62-69

14. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press. https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001
15. Nacey, S. (2025). Metaphors of inclusive education: Reflections from a Global South conference. *European Journal of Inclusive Education, 4*(1), 31–35. https://doi.org/10.7146/ejie.v4i1.152381

Дата першого надходження статті до видання: 07.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.11.2026